

CEZA HUKUKU

Menşe, Tekâmül ve Halihazır Vaziyeti [*]

E. GARÇON

MUASIR CEZA HUKUKU

Muasir ceza hukuku, cezalara müteallik umumi sistemile de derin bir surette evvelki hukuktan ayrılmaktadır. İhtilâl bu noktada dahi, kanunlarımıza, âtide tekâmül ve inkişaf etmesi lâzımgelen yenilikler ithal etmiştir. Fakat bu esaslı mesele, bütün XIX uncu asır boyunca takip edilen, ve, tenkil sahasında, belki de en iyi bir surette modern düşüncè temayüllerini tavsife medar olan ehemmiyeti haiz pratik görüş ve yenilikler hareketi meydana çıkarmıştır.

Bu inkılâbı, XVIII inci asırdan itibaren - eski cezaların dehşetini reddetmek ve tesirsizliğini göstermek suretile - hür fikir ve düşünce sahipleri hazırlamıştır. Beccaria, Montesquieu, Brissot de Warville, Servan, Mirabeau ve Robespierre'e kadar hepsi, Lepelletier Saint-Fargeau'un Müessisler Meclisinde - 1791 kanununun hakiki mukaddemesi - maruf raporile teşrih ettiği yeni nazariyeleri tâdil ve ıslah etmişlerdir. Bütün Avrupa hapishanelerini dolaşan İngiliz John Howard, çok geniş akisler uyandıran bir kitabında bu hapishanelerin acıklı halini göstermiş, bunların mutlak bir surette yeni baştan ıslah edilmeleri zaruretinde âmme vicdan ve kanaatini ikna eylemiştir. Aşağı yukarı aynı devirde Bentham'da Panopticum adlı eserini neşretmiştir. Fransada, Restauration devrinde müsait karşılanan ve benimsenen bu tetkikler Temmuz vakayii içinde iş başına gelen Hükümet zamanında, ve, üçüncü Cumhuriyetin ilk senelerinde Beaumont'lar, Tocqueville'ler, Lucas'lar, Léon Faucher'ler, Bérenger'ler, Haussonville'ler, Voisin'ler, Desportes'larla çok canlı bir surette aydınlanmıştır. Belçikada, Dupéciaux ve Stéven halen klâsik olmak şöhretini

[*] E. Garçon, Le Droit Pénal, Origines, Evolution, Etat Actuel. Geçen nüshalardan devam.

ihraz etmiş eserler neşreylemişler ve, Prens Oscar de Suède'den krala kadar bütün hükümlerlik ailesi hapishanelerin ıslahı ile alâkalanmışlardır. Hükümetlerin resmî mümessillerile hür ve serbest ilmin mümessillerinin yanyana yer aldıkları cezaların tenfizine müteallik Kongreler bütün Avrupa hükümet merkezlerinde, ve Birleşik Amerikada 1914 harbine kadar, her beş senede bir toplantılar yapmışlardır. Böylece, bütün milletlerin iştirâk ettiği geniş çapta bir mesai ile, sırf hukukî ilim telâkki edilen ceza hukukunun yanısında ve hattâ yavaş yavaş ondan ayrılmış olan ve hakiki bir içtimâî ilim telâkki edilen cezaların tenfizi ilmi teşekkül etmiştir.

Bu yeni fikirlerin, en ehemmiyetli neticelerinden biri de cismanî cezaların, muayyen uzuvların kat'î cezalarının, dayak ve kamçı cezalarının ilgası olmuştur. Bu cezalara yöneltmiş olan tenkidleri ve bunların çok iyi bilinen hasfı sebeplerini hatırlatmak zaittir. Asırlık bir tecrübe bu cezaların suçluları artık uslandırmadığını göstermiş ve Knout [*] cemiyetin huzur ve sükûnunu teminde asla işe yaramaz bir hal almıştır. Biraz evvel bahse mevzu olan cismanî cezaların korkutucu bir vasfı haiz buldukları belki de doğrudur; fakat, söylediğimiz veçhile, bir cezanın müessir olması keyfiyeti, onun mevcudiyetinin hikmetini izaha kâfi değildir. Mütemeddin bir cemiyet, kendisini müdafaa mevzuunda cismanî cezalardan başka tenkil vasıta ve tedbirlerine maliktir. Fransada bunun böyle olduğu hususu umumen ve kat'î bir surette kabul edilmiş bulunmaktadır.

İhtilâlin muhafaza etmiş bulunduğu ve «marque» ve «carcan»[*] gibi 1832 de, umuma teşhir gibi 1848 de ortadan kaldırılmış olan haysiyet kırıcı ve tezlili cezalar hakkında da ne kadar söz söylense yeridir. Bu mahiyetteki cezaların suçla çok yakından alâkadar olan âmmenin takbih ve istikrahının enerjik bir şekilde tezahürüne vesile teşkil ettiği ve bu cezalarda mevcut psikolojik kuvvet gayri kabili inkârdır. Böyle olmakla

[*] Knout, Rusyada kırbaç cezasını ifade eden bir tabirdir.

[*] Marque, Romalılar zamanından kalmış olup mahkûmun vücudünün musy-yen bir nahiyesinin kızgın demirle damgalanmasını tazammun eden bir cezadır. Bu damga, Fransada, mahkûmun omuzu üzerine vurulurdu ve damga zanbak çiçeği şeklinde idi; bilâhare, hususile 1724 ten sonra damgaya, İka olunan fillin baş harfini gösteren şekil verildi; Hırsızlık fillini isleyenlere H damgasının vurulması gibi.

Carcan da mahkûmu demir bir halka ile boynundan bir direğe bağlamak suretile infaz olunan bir cezadır; bu cezanın infazı şartlarından biri de mahkûmun göğsüne ismini ve mahkûmiyetin sebebini gösteren bir pafta konulmasıdır.

beraber, bu cezaların tatbiki neticesinde, suçluyu ıslah hâd bir şekilde güçleşir ve ekseriya onu suç işlemek mevzuunda hissiz ve merhametsiz kılar. Zaten bu cezalardan *teşhir*, ekser ahvalde bir skandal mahiyeti iktisap etmekte ve böylece tesiri kendisinden beklenen gayenin tamamiyle aksi olarak tezahür etmekteydi.

Cismanî cezalardan ölüm cezasına gelince: biz burada ölüm cezasının meşruiyet veya ademi meşruiyetini münakaşa edecek değiliz. Herkes bu mevzuda edinebileceği kanaati had ölçüsü içinde edinmiştir; ölüm cezasının meşru olup olmadığı hususunda herkesin çok kuvvetle edinmiş olduğu bu kanaat, umumiyet itibarile, mantıktan çok daha fazla, hisler üzerine müessesistir. Fakat bu cezanın tarihi zengin bilgilerle doludur.

Ölüm cezasına müteallik münazara çok eskidir ve kadim zamanlardan başlar. Keyfiyet, XVI ncı asırda katolik ve protestan ilâhiyatçıları tarafından bahse mevzu yapılmıştır; fakat o, bir hal şekline bağlanılmak için daha ziyade XVIII inci asır filozofları tarafından en mütead istikametlerde münakaşa edilmiştir.

Fransız İhtilâli patladığı zaman mevzua müteallik kanaatler en mütebariz bir şekilde ayrılmış bulunmaktaydı. Ölüm cezasının ilgası tezi, Müessisler Meclisinin tarihe geçen bir müzakeresi sırasında, Lepelletier Saint-Fargeau, Duport, Pétion ve Robespierre tarafından müdafaa olunmuştur; fakat Heyeti Umumiye, adı geçen zevatı takip etmediğinden ölüm cezası muhafaza edilmiştir. Bununla beraber, Müessislerin düşüncesinde ölüm cezasını hasfetme keyfiyetinin, sadece hapisanelerin yeni baştan teşkilâtlandırılması zamanına kadar tâlik edilmiş bulunduğu zannolunmaktadır.

İnsan oğlunun kafası tezadlarla doludur. Ne kadar gariptir ki, ölüm cezasının ilgasını kabul eden - buna mütedair kanunun mer'iyete girmesini umumî sulhun ilân olunmasına tâlikan -, akıtmış olduğu kandan ürkümüş gibi, hayatının son yıllarında Convention hükûmeti olmuştur. Bonaparte, ölüm cezasının ilgasını kabul eden bu kanunu, adı geçen sulhun Amiens'de imzalandığı günün arifesinde ortadan kaldırmıştır. 1830 İhtilâlini müteakip, ölüm cezasının hasfı Mebuslar Meclisi tarafından yeniden kabul olunmuştur. Bu kabulün saikini, iktidarı ele alan hürriyetçilerin, X uncu Charles'in nazırlarını idam sehpasına götürmek istememelerine hamletmek lâzımdır. Fakat Ayan Meclisi, ölüm cezasının tatbik edilmemesini bütün cürümlere, hattâ müşterek hukuk cürümlerine kadar teşmil eden bu projeyi kabulden imtina etmiş, ve, Adalet Divanı sıfatile, cezayı keyfi olarak tesbit eylemek hakkını bizzat kendisinde görerek ve böylece başka bir yoldan giderek nazırların başını kurtarmıştır. Bu tarihten itibaren ölüm cezasının kaldırılması Fransız Meclislerinde mü-

teaddit münakaşalara mevzu olmuş, ve fakat, her defasında da reddedilmiştir. Ancak, ikinci İmparatorluğun sonunda ölüm cezasının ifasına taraftar olanların adedinin azalmış olduğu, ve ilga taraftarlarının da zaferlerinin yaklaştığı zehabına kapılmış buldukları görülmektedir. Fakat bilâhare yapılan münakaşalar, bu sonuncuların güvendikleri sebepler sahasının daraldığını göstermiştir, ve, 1908 de, Mebuslar Meclisi, âmme efkâr ve kanaatinin ve şiddetli bir matbuat mücadelesinin tazyığı altında, - Hükûmet tarafından teklif edilmiş olup, ölüm cezasını ilgaya mütemayil Komisyon tarafından da tasvip olunan - yeni bir projeyi reddetmiştir.

Bununla beraber, şu ayni âmme efkâr ve kanaati, XIX uncu asır boyunca, bu cezayı derin bir surette değiştirmiş olan ve icra ve infazını gittikçe azaltan tebeddülâtı - bunun ekseriya ilham kaynağı olarak bazan da bunu empoze ederek - tasvip eylemiştir. İhtilâl, her şeyden önce, ölüm cezasını, her türlü işkenceden âri ve sırf hayatın izalesine mâtuflar olarak kabul ettiğini beyan eylemiştir: Ölüm cezası, ızdırıp vermeksizin ve emniyetle öldüren bir makine vasıtasile başın vücuttan ayrılması - ki eskiden sadece asiller hakkında tatbik olunurdu - infaz olunur. Darağacı, ateşte yakmak suretile öldürmek, bir çark içinde çevirmek ve âzaları kır-dürmek suretile öldürmek, ortadan kaldırılmıştır. Kanunun ana baba katilleri için muhafaza etmiş bulunduğu bileğin kesilmesi cezası da 1832 de ilga olunmuştur. Uzun bir zamandır, öğle vakti, umumî bir meydanın ortasına dikilen bir sepha üzerinde infaz olunan ölüm cezası, şimdi, sabahın erken saatinde kimse bulunmayan umumî bir yolda icra olunmaktadır. Hattâ, yabancı memleketlerde yapıldığı gibi, cellâdın vazifesini hapisane dahilinde ifa etmesi istenmektedir.

Diğer taraftan, kanunun ölüm cezasile tecziye eylediği suçların adedi gittikçe azalmaktadır. Ölüm cezasını ihtiva eden meşum listeden siyasi suçlar tamamen çıkarılmıştır. Siyasi suçların adı geçen listeden çıkarılması, fiilen, 1830 da, Louis-Philippe'in, hükümranlılığı sırasında, ölüm cezasına mahkûm edilmiş olan bütün siyasi suçluları affetmesile başlar. Keyfiyet, hukukça ve kanunen 1848 Esas Teşkilât ile hüküm altına alınmıştır. Müsterek hukuk suçlarına gelince, bir çok fiillerde, ezcümle sahte para, hırsızlık, yangın, ananın yeni doğan çocuğunu öldürmesi suçlarında ölüm cezasının ademi teçvizi cihetine gidilmiştir. Kanun bugün, ölüm cezasını, münhasıran insan hayatına vâki tecavüz hallerinde muhafaza eylemiştir; ve, tatbikatta da ölüm cezası bu nevi tecavüzlerden sadece katil ve ana babayı veya usulü öldürme hallerinde verilmektedir. Dahası da var: Jürinin, 1832 denberi, takdiri hafifletici sebeplerden faydalanmak suretile, ölüm cezasını daima bertaraf etmek salâhiyeti dahilinde

dedir, ve, jüri bu salâhiyetini çok geniş olarak, hattâ suçluların en şerirleri lehinde bile kullanmaktadır. Nihayet, ölüm cezasına mahkûm olmak bahıtsızlığına düçar olanların, ekseriya jürinin teşvik ve iltizamı ve mahkûmiyeti talep eden hâkimlerin tavsiyesi neticesi, cezanın nev'inin değiştirilmesini elde etmek şansları da mevcuttur. Böylece, ölüm cezasının tatbik ve infazı, umumun rıza ve muvafakati neticesi, gittikçe azalmış, ve, nadir adetler halinde manzur olmakta bulunmuştur.

İmdi, bu vadideki hareket tarzı Fransaya münhasır olmayıp, âm ve şamildir. Hattâ bazı yerlerde bizde olduğundan da daha ileri gidilmiştir. Filhakika, birçok memleketlerde, ölüm cezası kanunlarda ipka edilmekte devam olunmuş ve fakat bütün mahkûmlar, Hükûmranlar tarafından muntazaman affa mazhar olmuştur. Bir misal vermiş olmak için, suçluluğu şimal vilâyetlerimiz suçluluğunu andıran Belçikada kralların, 1863 ten 1914 e kadar hiçbir ölüm cezasının infazına müsaade etmemiş olduklarını söyleyelim. Nihayet, diğer memleketler de ölüm cezasını ilga etmişlerdir: Romanya (1864 de), Portekiz (1866 da), Holânda (1870 de), İtalya (1891 de) bu kabildendir. İsviçrede de 1874 de bir federal kanun ölüm cezasını ilga etmişti; fakat bu kanun, kanton hürriyetleri partisi tarafından açılan şiddetli bir mücadele neticesinde 1879 da ortadan kaldırıldı. Bunun üzerine bazı kantonlar ölüm cezasını yeniden kabul ettiler ve fakat adı geçen cezanın tatbik ve infazı hâd bir şekilde nadirleşti. Ölüm cezası, İmparatorluk Esas Teşkilât Kanununda önce, Almanya da birliğe dahil bazı Devletlerde hasfolunmuştu, ve, Bismarck'ın şahsi müdahalesi olmasaydı, belki, federal kanunla da aynı yolda yürünmüş olacaktı. İlâve etmemiz lâzımdır ki, ölüm cezası Rusyada da, büyük Catherine zamanından beri, siyasî suçlarda ipka edilmekle beraber, müşterek hukuka müteallik fiillerde ilga olunmuştu. İmparatorluğun son ceza kanununu hazırlayanlar, ölüm cezasının, âdi ve siyasî suç tefriki yapılmaksızın, yani mutlak olarak her iki nevi fiile de şamil olacak bir surette ilgasının Çarın tasvibine arzetmeği kararlaştırmışlardı. Fakat Knout'un bütün 19 uncu asır boyunca, her türlü suçta tatbikine devam olunduğu gözönünde bulundurulursa, bütün bu kanunların bihakkın tatbik olunduğunu iddia etmek mümkün değildir. Şu satırları yazdığımız sırada Sovyetler Hükûmetinin insani ve hissi telâkkileri israfa meyyal olmadığı görünmektedir!

Şimdiye kadar izah edegeldiğimiz bütün şu vâkıalardan, bütün mütemeddin meyzuatın, ölüm cezasının ilgasına doğru, aşikâr bir temayülû tezahür eylemektedir. Bugün ölüm cezasının ilgasına taraftar olanlar, tecrübi sebeplerden istiane etmektedirler. Siyasî suçlar, ölüm cezasile tecziye edilmemeğe başlanıldığındanberi, adeden tezayüt etmemiştir; bunun gibi, Belçikada ölüm cezası 50 seneden fazla bir zaman içinde hasfedil-

miş olduğu halde bu memlekette adam öldürme cürümleri, cezayı ipka etmiş bulunan Fransadakinden daha çok tezayüt etmemiştir. Memleketimizde, tatbikatta, ölüm cezası kadınlar bakımından hemen hemen mülga'dır; şu keyfiyet memleketimizde kadınlar tarafından adam öldürme suçlarının fazlalaşmasını intaç etmemiştir. Diğer taraftan ölüm cezasının müessir olması için, onun muhakkak surette tatbik edilmesi ve gayri kaabili içtinap bir vasıfta görünmesi iktiza eder. Bu ise, cezanın, tâbir caizse, her gün infaz edilebilmesiyle mümkündür. Bizde câri esas ve kaideler, bunun gibi âdetler, böyle bir şeyi nazarı tesamüh ile mütalâa edemez; zaten suçlular, idam sehpasından kurtulacak o kadar çok imkâna sahiptirler ki, bu yolla yapılabilecek tehdit, ihtiva etmesi lâzımgelen korkutma vasıf ve tesirinden çok kaybetmiştir. Bununla beraber bugün, ölüm cezasını kanundan çıkarmak suretile ilga eylemenin de âmme efkâr ve kanaatini endişeye sevkedeceği muhakkaktır: Tecrübe göstermiştir ki bir memlekette uzun bir huzur ve sükûn devresi hâkim olmadıkça, ölmü cezasının hasfı cihetine asla gidilememektedir.

Cismanî cezalar ilga edilmiş olduğundan, ölüm cezası da sadece hâd bir ağırlık ve vahamet arzeden cürümlere inhisar ettirilmiş bulunduğundan, modern hukukta bütün tenkilî sistemin temel ve kaidesi hürriyetten mahrumiyeti müstelzim cezalar olmuştur. Bu itibarla infaz ilmi, belli başlı olarak hapishanelerin ıslahına temayül eylemiştir.

Şu ıslahın cezaların infazına daha fazla insanilik ithal etmiş olduğunu söylemiştik. Fakat yeni ilim, infaza müteallik meseleyi bütün derinliği içinde tetkik etmek suretile başka bir esash düşünceyi aydınlatmağa medar oldu. Filhakika yeni ilim, tesirli bir tenkil vücude getirebilmek için, her şeyden önce, ilk defa ve tesadüfen suç işleyenlerle, mükerrir, meslekî ve itiyadî suçlular arasında bir tefrik yapmak lâzımgeldiğini gösterdi. Şüphe yok ki bunu göstermiş olmak bir buluş değildir. Aklîselim her zaman için böyle bir tefrikin yapılmasını hâkimlere empoze etmiştir; bunun gibi, mevzubahs tefriki çok eski kanunlarda da kolaylıkla bulmak mümkündür. Fakat bu tefrikten, rasyonel bir infaz sisteminin teşkilâtlandırılmasına muzaf neticeler günümüzde çıkarılmıştır. Şu tefrikte yer alan iki kategori suçluya gayeleri, vasıfları, rejimleri itibarile muhtelif cezaların tekabül etmesi iktiza eyler. Kendisini tesadüfi olarak kötülüğe kaptıran suçlu ıslah edilmek lâzımgelir; buna mukabil, tashih ve ıslahı gayri mümkün suçluyu da, kat'î bir surette, zarar vermek imkânsızlığı içinde bulundurmamak icabeder.

İmdi, suçluların ıslahını düşünebilmek için her şeyden evvel, eski hapishanelerin düzensizlik ve içinde bulunduğu kötü, ve bazı ahvalde feci duruma bir son vermek lâzımgelirdi. Bugün, eski Fransada, hapishane-

lerin içinde bulunduğu vaziyeti tahayyül bile insana azap verir. Eski Fransadaki hapishanelerin bir çoğu içinde hiçbir şey, hattâ bazan yiyecek içecek bile bulunmayan birer pislik yuvası halindeydi. Bu vaziyet, Cumhuriyet ve İmparatorluk devrinde pek az ıslah olundu. Eski şatolar, ve eski manastırlar sırf infaz hizmetlerine tahsis olundu ve buraların idaresi merkezileştirildi; birinci Napolyon kısa müddetli cezaların infaz olunduğu hapishanelerin idaresi vazifesini eyaletlerin uhdesine vermekle karışıklığı büsbütün arttırdı. Suçlular bu müesseselerde, disiplinsiz, ahlâki vasıflardan âzade, öteden beriden toplanmış ve terfih edilmemiş gardiyanların keyfî hareketlerine, hırs ve tamalarına, huşunetlerine terk edilmişti. Bu hapishaneler sadece merhamet ve insanlık duygularını isyan ettirmekle kalmıyordu; bunlar muvacehesinde en şaşmaz netice, içlerine konulan kimseleri, kötülüğün yuvasına atmak yolunda tezahür etmesiydi. İmdi, *Primum non nocere*, âkıl ve hakim düsturunun tababette ifade ettiği hakikat ne ise, infaz ilminde de odur; hapishane suçluyu tashih ve ıslah etmelidir, herhalde ve herhalde ifsat etmemelidir.

Bu itibarladır ki, infaz ilmi, her şeyden önce kendisini, mahkûmların mutlak bir hercümerç ve keşmekeş içinde birbirine karıştığı hapishaneler muvacehesinde mevcut tehlikeyi ret ve cerhetmeğe verdi. Bunun neticesi olarak, içinde her çapta insan barındırılan şu hapishanelerin, - suç işlemiş olmakla beraber - şeref ve şahsiyetlerine saygı gösterilmesi duygularından büsbütün tecerrüt etmemiş kimseler için pek namüsaıt ve şedit olduğunu, buna mukabil, her türlü esef duyguları dışında, burayı arzu ve ihtiyarlarile ikamet mahalli ve geçinmenin güç zamanlarında mesken ittihaz eyliyen itiyadî suçlular için de farksız ve ehemmiyetsiz bulunduğunu isbat kolay oldu. Şüphe yoktur ki bu evsaftaki hapishanelerde azılılar, daha mutedil olanları ifsat ile kendilerine benzetmekte gecikmezler; meşum arkadaşlıklar, korkunç dostluklar bu hapishanelerde vücut bulur. Tahliyeyi müteakip cürmî faaliyete geçecek çeteler bu nevi mahallerde teşekkül eder. En tehlikeli suçları işleyebilecek seçme gruplar bu hapishanelerde toplanır.

İçlerinde her türlü suçlu barındırılan bu hapishanelerin mahzurları gayri kabili inkârdır. Fakat bütün güçlük, bu mahzurları bertaraf edebilecek sistemi bulmak mevzuu bahsolunca başlar. Bu mevzuda teklif edilen her sistemin başkaca mahzurları da ihtiva ettiği ve bu itibarla şiddetli itirazlara maruz bulunduğu görülmüştür.

İslahî mektep mensuplarından bir çokları ve bunların en marufları, meselenin tam, ekmel ve nihai hal şeklini hocrede hapseylemek esasında bulduklarını sanmışlardır. Bunlardan bazılarında şu kanaat âdeta mutaassıp bir iman halini de almıştır. Bunlara inanmak lâzımgelirse, hocre

sistemi bütün faydaları sinesinde cemetmektedir: Bir kere bu sistemin faydası sadece diğer mahkûmlar arasında kötü huyların sirayetine mâni olmaktan ibaret kalmıyacak, şedit olması bakımından mahkûmları korkutacak, aynı zamanda, onları mutlak bir inziva içinde bulundurmakla da ıslah edecektir. Sükûnet ve nefis muhasebesi içinde şuur ve vicdanile karşı karşıya kalan, mütemadi bir surette usluluğa sevk ve teşci edici sözler söyleyen hüsnü ahlâk sahibi kimseler tarafından ziyaret edilip, kendisine nesayıhte bulunulan mahkûmun, işlediği cürümden ürkeceği, ıztırap çekeceği ve böylece nedametın ekmeğine ulaşacağı muhakkak değil midir? Höcrenin o kadar çok faydaları olacaktır ki, sistem her bakımdan, ve meselâ uzun müddetli cezalarda olduğu gibi, kısa müddetli cezalarda, en şerir suçlular muvacehesinde olduğu gibi ilk defa suç işleyenler yönünden de, kifayet arzeliyecektir. Tekerrürün önüne geçmek, mahkûmun höcrede geçirdiği müddetin daha fazla uzatılmas ile mümkün olabileceği gibi, faydasız bir hal almış olan ölüm cezası yerine de, failin, höcrede müebbeden hapsedilmesi ikame olunabilecektir.

Kabul etmek lâzımdır ki, şu infaz sistemi çok geniş bir tatbik sahası bulmuştur. Bütün mütemeddin milletler sistemi kabul ile, bunun tatbikine müsait hapishaneler inşa etmişlerdir. Bu tip hapishanelere misal olarak Brükseldeki Saint-Gilles, Paristeki Fresne, Berlindeki Tegel hapishanelerini zikretmek mümkündür. Pékin şehri de bunlara müşabih ve fakat en müttekâmillerinden bir müesseseye kavuşmuş bulunmaktadır. Fransada, 1875 tarihli bir kanun, istikbalde vilâyetler tarafından inşa ettirilecek bütün hapishanelerin höcre usulüne tebaan inşa ettirilmeleri mecburiyetini bile vazetmiştir.

Fakat, hemen işaret edelim ki, vâkıalar muvacehesinde ve fiiliyatta vaziyet hiç de yukarıda arzolunan şekilde tecelli ve tezahür etmedi. Topluluk içinde ve cemiyet halinde yaşama sevkıtabiisinin, bir kimseyi yıllarca âlemden tecrit eden ceza ile daima kabili telif olmadığını, ve, höcrede çok uzatılan ikametın mahkûmun sıhhati bakımından tehlikeli bulunmaktan hâli kalmadığını itiraf etmek lâzımgelir. Bunun gibi, höcre taksimâtı üzerine inşa ettirilen müesseselerin çok pahalıya mal olduğunu, ve, Devlet maliyesine azim külfetler tahmil eylediğini kabul etmemğge imkân yoktur. Mümkün görünen bütün terakkilerle birlikte tatbik edilse bile, bedahet, bu sistemin beklenen neticeleri vermediğini ve tekerrürü ortadan kaldırmağa kâfi gelmediğini isbat etmiştir.

Sistemin arzolunan mahzurları bulunmakla beraber, inkılâpçı bir cezacının, höcre usulü «asrın en büyük hatası» dır derken, hakikatten fazla uzaklaşmış olduğunu da söylemek iktiza eder. Yapılan tenkidlerin hulâfına, tecridin, ıslahı mümkün suçluyu - topluluk sisteminin câri bu-

lunduğu hapishanelerde - etrafında bulunan eski suçluların icra edeceği muzır ve tehlikeli tesirden vikaye edebilmenin en iyi, belki de yegâne çaresi olduğu bir hakikat olarak kalmaktadır. Tehlikeler arzedeabilecek had ve aşırı tatbikatından içtinap etmek kayıt ve şartile höcrede hapis - terkinden mütevellit zarar göze alınmaksızın reddi mümkün olmıyan - hakiki bir tekâmülün ifadesi bulunmakta devam eylemektedir. Höcrede hapis, ancak ıslah ve tashih edilmeleri ve yeniden cemiyet saflarında yer almaları bihakkın ümit olunabilen mahkûmlar için faydalıdır; bunun gibi, o, nisbeten kısa müddetli cezalara mahkûm olanlar hakkında tatbik edildiği takdirde insanidir. Fransada höcre hapsi bir seneyi aşamaz; hakikatte bu bir sene de dokuz aya ircâ olunmaktadır. İşte Fransada, höcre hapsine tevcih olunan tenkidlerin mutedil bir şekil almasını şu ölçülü hareket etme zihniyetine atfetmek lâzımdır.

Zaten, modern infaz ilmi, hepsi de suçluyu tashih ve ıslah etmek, onu doğru yola sevkeylemek ve cemiyet safları içinde yeniden yer almasını kolaylaştırmak gayesine mâtuf başka tedbirler de teklif etmiş, tatbik veya tecrübe eylemiştir.

Evvelâ İrlanda sistemi veya tedrici sistemdir ki höcre hapsile topluluk sistemini telif eylemiştir. Bu sisteme göre, mahkûm cezasını evvelâ höcrede çekmeğe başlar, bilâhare istidadına göre terakki ve inkişafını sağlayacak müşterek atelyelere konulur ve orada çalışır; nihayet mahkûm, cezası bitmeden önce - hal ve hareketi mucibi memnuniyet olmadığı takdirde yeniden hapishaneye konulacağı kayıt ve şartı altında - tahliye edilebilir. Lord Crafton tarafından düşünülmüş ve tatbik edilmiş olan bu sistem iyi neticeler vermiştir. Bu muvaffakiyet, sistemin, memleketlerin büyük bir ekseriyeti tarafından kabulünü intaç etmiştir; Fransada da, 1885 tarihli bir kanunla sistemin tatbikine başlanmıştır. Ancak esefle kaydedelim ki, Fransada İrlanda sistemi bazı noktalarda yanlış anlaşılmıştır: Meselâ bu sistemin meşrutan tahliyeye taallük eden noktası Fransada bir nevi idarî âtîfet ve tesamüh tedbiri olarak telâkki edilmiştir; halbuki, tedrici sistemin hakiki gayesi bu değildir. Meşrutan tahliyenin müsmir neticeler husule getirebilmesi için, vaktinden önce serbest bırakılan mahkûmun, nezaret altında olduğunu ve kararın geri alınacağı daimî tehdidi altında bulunduğunu hissetmesi lâzımdır. Halbuki Fransada, tatbikatta, meşrutan tahliye kararının geri alınabilmesi keyfiyeti ancak tekerrür halinde mevzubahistir.

Aynı gaye, Amerikada, tamamen farklı olan müddetsiz hüküm yolile takip olundu; müddetsiz hüküm evvelâ Elmira'daki «reformatory» de tatbik edildi. Bu sistemde hâkim, ıslahı münakün görünen genç suçlulara uzun müddetli bir ceza, umumiyetle kanunda yazılı cezanın âzami had-

dini verir. Cezanın tamamını çekmezden önce suçlunun cemiyete iadesi mümkün görülürse, hükmolunmuş müddeti kısaltmak idareye ait olur. Cezanın şiddeti yani âzami haddine hükmolunması mahkûmu ürkütür ve böylece cezanın ibret verici gayesi tahakkuk eyler; cezanın sona ermesinden önce tahliye vaadi, mahkûmu hapisanede iyi hal içinde bulunmağa ve kendi kendini uslandırmağa sevkeder; nihayet kanunen muayyen azamî haddi aşma mümkün olamadığından cezanın kanuniliği de ihlâl edilmekten kurtarılmış olur. Fakat, söyliyelim ki, mahkûmun işlediği suç ile ceza arasında hiç bir nisbet tesis edememesi, hapisaneyi her türlü korkutma tesirinden âzade ve mücerret olarak çok mülâyim kılması ve, hususile idarenin keyfiliğine çok geniş yer vermesi bakımlarından bu sisteme itirazlar yapılmıştır. Bu tenkit ve itirazlara zamîmeten şu da varidi hatırdır: İdare mahkûmun hakikaten uslanıp uslanmadığını nasıl bilebilecektir? Şu tenkitler, müddetsiz hükmün ve reformatory'nin bugün neden dolayı Amerikada bile itirazlara uğradığını göstermektedir.

İngiltere kısa müddettenberi, esas itibarile hapisane iç rejiminin tanzimine müteallik başka bir usul ihdas eyledi. Bu usule göre, bütün infaz müesseselerinde cari ve askerî şekildeki disiplin yerine, mahkûma daha çok inisiyatif bırakan ve hassaten onun ferdî ve şahsî mesuliyet duygusuna hitap eyleyen daha supl bir esas ikame olunmaktadır. İngilizlerin, buldukları bu yeni esasla övündükleri görünmektedir. Bizce, şu müessese hakkında kat'î bir hüküm vermektense, biraz daha beklemek ve ona göre bir kanaate vasıl olmak daha muvafıktır.

Cezanın infazı mevzuunda daha da ileriye gidildi. Tenfiz tarzı ne olursa olsun, hapis vahîm mahzurlar arz etmektedir. Bir kimse bir defa hapisane kapısından içeriye girince, oraya tekrar dönmek kendisi için daha az ürkütücü olmaktadır. Hapisaneye girmek, içtimaî sukutu yani mahkûmiyet damgasının vurulmasını intaç etmesi itibarile geniş çapta korkutucu bir tesir icra etmekle beraber, bu bakımdan bir defa lekelenmiş olan kimse, artık bundan da korkmaz bir hal almaktadır. Bu itibarla, ıslahı mümkün suçlu muvacehesinde bu mahzurları bertaraf etmek sadadında iki muhtelif usul bulunmuştur. Bu iki usulden, Anglo-Saksonlarda cari olan birinci usule göre, hakim, suçlunun işlediği suçtan dolayı hüküm vermiyerek, bunu muayyen bir tecrübe devresinin müruruna kadar tehir eyler; suçlu bu devreyi hal ve hareket itibarile iyi geçirirse, affolunur; aksi takdirde, evvelce işlemiş olduğu suçun cezası teşdid edilerek tecziye edilir. Fransada tatbik edilen ikinci usule gelince, Bérenger kanununda mevcut hükme göre, hâkîm suçlu hakkında derhal hükmünü vererek kendisini cezalandırır, ve fakat bu cezayı, tekerrür vaziyetine düştüğü takdirde çekeceğini de hüküm altına alır. Demek oluyor ki bi-

rinci usulde hükümdün tecili, ikinci usulde ise, cezanın tecili mevzuu bahsolmaktadır. Her iki usulün de fayda ve mahzurları vardır. Yalnız işaret etmek lâzımdır ki, Amerika'da hâkim suçlu muvacehesinde yaptığı müsamahayı bazı şartlara bağlayabilir, ve onu, ıslahını müemmen kılacak bir nezarete tâbi bulundurabilir.

Nihayet, ıslahî mektep Devletin, vazifesi olduğu kadar, menfaatinin de serbest bırakılan suçlunun cemiyet safları içinde yeniden yer almasını himaye ve teminde olduğunu göstermiştir. Bunun için de tahliye edilen suçlunun iş bulmasını temin zımında, emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak keyfiyeti ortadan kaldırılmış ve adli sicil, sorulduğu takdirde, suçlunun sabıkasına müteallik her türlü malûmatı vermesine imkân bırakılmamıştır. Namuslu hayata avdet eden suçluya, memnu hakların mutlak surette iadesi vaadedilmiştir. Birbirini velyeden kanunlar, memnu hakların iadesine müteallik şartları basitleştirmişler, usulü kolaylaştırmışlar, tasirlerini genişletmişler, ve nihayet, müessesenin, sistemli bir surette ve hiç bir formaliyete tâbi olunmaksızın, yeni bir mahkûmiyete uğramamış olan kimselere tatbikini sağlamışlardır.

Bundan başka, modern infaz müesseselerinin normal bir şekilde işleyebilmesi ve meyvalarını verebilmesi için suçlunun hapishanede tesliye edilmesi ve kendisine nasayihde bulunulması, bunun gibi, tahliye edilince de yardım görmesi ve desteklenmesi iktiza eder. Filhakika, kabul etmek lâzımdır ki, infaz tarzı ne olursa olsun, hürriyetten mahrum edici cezalar, ekser ahvalde suçlunun ruhunda nevmidi yaratır, ve mahbes hayatından serbest hayata geçiş, azim ve metanetle alınmış kararları akamete uğratacak güçlükler arzeder. Hayli zamandır ifası zarurî bir insanseverlik hissetmiş olan Kilise, hapishanelere yapılacak ziyareti hayırkâr ve sevabı büyük ameller idadına ithal eylemiştir. Ancak, sırf infaz ilmidir ki, himaye cemiyetlerinin, rasyonel bir tenfiz sisteminin mütemmimini ve hattâ lâzımı gayri müfarikini teşkil eylediğini göstermiş, bunların vazifelerini ve tatbikatta işleyiş şekillerini tayin eylemiş ve, kanun vazını himaye cemiyetlerini kanun hükümleri içine almağa sevk etmiştir. Bu beşerî tesanüd hareketi âm ve şâmil bir mahiyet iktisap eylemiştir; bunun terakki ve inkişafından çok şeyler beklenebilir.

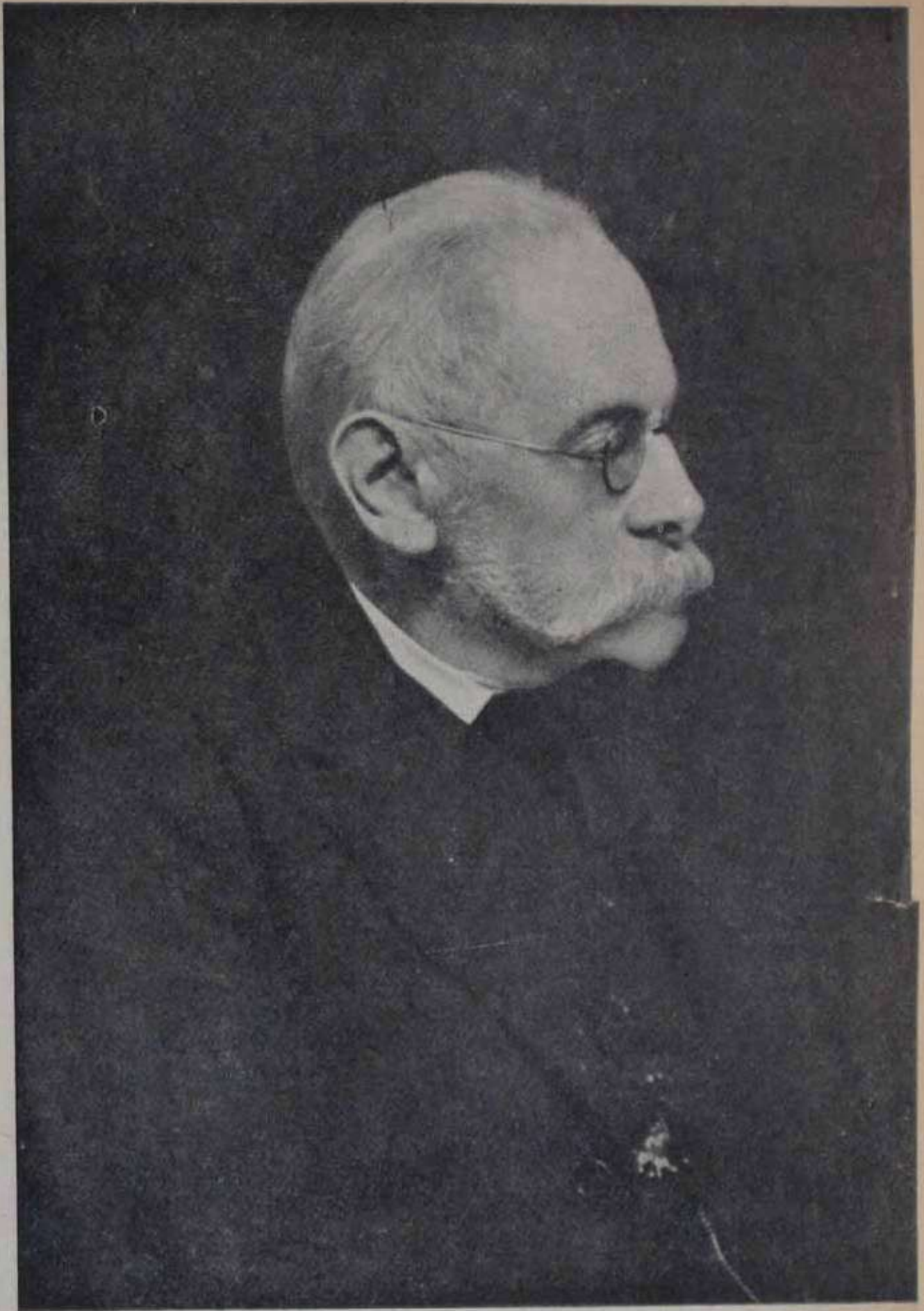
Kolimeyi lâfzî mânasında anlamak ve ıslahı mümkün görünen suçlulara tatbiki kabil cezalara işaret etmek suretile, buraya kadar söylediklerimiz, ıslah gayesini güden cezalara taallük eylemektedir. Fakat evvelce de söylediğimiz gibi, muasır kriminoloji müellifleri, doğuşta suçlu olmasa bile, tashih ve ıslahı mümkün olmıyan suçluların mevcudiyetini göstermiş bulunmaktadırlar. Bunlar muvacehesinde sosyetenin sü-

kûn ve nizamını emniyet altına almak için başkaca çare ve vasitalara müracaat zarureti vardır.

Modern kanunlar ve hususile Fransız ceza kanunu tekerrürü önlemek zaruretini görmüşler ve bunu elde edebilmek için cezanın müddetini uzatmak icap edeceğine kani olmuşlardı. Bu kanunları vazedendenlerin hatâsı, haddi zatında iki ayrı kategori teşkil eden mükerrirlerle, gayri kabili tashih ve ıslah suçluları birbirleriyle karıştırmalarında. Filhakika, evvelce mahkûm edilmiş olup da yeni bir suç işlemiş olan bir kimsenin ıslaha gayri salih olduğu kuvvetle söylenemez; ekser ahvalde böyle bir kimsenin daha şiddetli bir ceza ile tashih ve ıslahı ümid olunabilir; ancak semere vermeyen müteaddit tecrübelerden sonradır ki, bu kimseye kat'î olarak kaybedilmiş, yani ıslahı imkânsız nazarile bakılabilir. Buna mukabil, evvelce hiç bir mahkûmiyete uğramamış bir suçlu - faraza muhtelif cürmî fiiller işlediği halde mehareti neticesi yakayı ele vermesi ve bu itibarla fiillerinin meydana çıkmaması, veyahut da işlemiş bulunduğu tek suçun, aşırı derecede kötü ve antisosyal akisler tevliğine kâfi gelmesi hasabile - emsalsiz bir mücrim olabilir. İmdi, basit mükerrirler hakkındaki cezanın ağırlaştırılması ne derece doğru ise, aynı tedbiri ıslah ve tashihi imkânsız suçlular hakkında kullanmak da o derece faydasız ve boştur. Umumî cezalar bu sonuncular bakımından tesirsiz olduğuna göre, cüretlerini kırmak için daha enerjik ve tesirleri daha kat'î usullere tevessül etmek lâzım gelir. Bu mevzuda gösterilecek her türlü zaaf ve her türlü müsamaha, içtimai bakımdan bir tehlike ve telâfisi imkânsız bir aldanma olur. Hastaya çağrılan bir doktor evvelâ bir ilâç verir; hastalık devam ederse, daha müsmir bir neticeye varmak ümidile ilâcın dozunu iki hattâ üç misline çıkarır. Buna rağmen hasta yine iyi olmaz ve hastalık tesirini icrada devam eylerse, bu muannid durum karşısında, gayri müessir bulunması dolayısıyla, ilâcı değiştirmek ve bir cerrah davet eylemek iktiza eder. Ceza hâkimi bakımından da vaziyet aynıdır. Hâkim suçluyu evvelâ ıslah gayesi güden cezalarla tecziye eder; eğer bu nevi cezalar semere vermezse, suçluyu zarar vermek imkânsızlığı için sokar ve onu içtimai muhitten çıkarır.

Cemiyetten çıkarma cezalarının zaruri olduğu kabul edilmekle beraber, bunların tatbik sureti mevzuu bahsolunca, en güç meselelerden birile karşılaşılmış olur.

Çok eski olmakla beraber, cemiyetten çıkarmağa müteallik cezalarından biri, ölüm cezasıdır. Ölüm cezasının ilgasına en kuvvetle taraftar olanlar bile, adı geçen cezanın hiç olmazsa tekerrüre imkân vermediğini kabul etmektedirler. İşte eskiden ölüm cezasının neden dolayı

Sir Frederick Pollock

sık sık tatbik olunduğu bu bakımdan kabili izahtır. O zamanlar cemiyet, itiyadi suçlular muvacehesinde, onları darağacına göndermekten başka tahaffuz çarelerine malik bulunmamakta idi. Fakat bugün hiç kimse, bütün tashih ve ıslahı imkânsız olanlara, hattâ ağır bir suç işlememiş olup, cemiyetin huzur ve sükûnunu vasat vehamette ihlâl eden suçları -ki bunlar ayrı ayrı nazara alındıkları takdirde ciddi bir vasıf arzetmeyen suçlardır -tekrar tekrar işlemekle tehdit eyleyen suçlulara ölüm cezasını tatbik etmeği düşünmemektedir. Meslekî suçlulara cemiyeti himaye sadedinde emanîyet tedbirleri almak zarureti hususunda şuur sahibi bazı cezacılar, müddetsiz cezalar sistemine başvurulmasını teklif eylemişlerdir. Fakat revaç bulduğu Amerikada, kanunî azamî haddi geçemeyecek bir müddetle ıslahı mümkün genç suçlular bakımından cari olan bu sistem, mükerrirler için tatbik edilince başka bir karakter arzedecektir. Hâkim, suçlunun müddetsiz olarak - ister son suçun cezasının çekilmesini müteakip, ister her türlü cezadan mücerred aslî olarak - mahsus bir müesseseye konulmasına karar verecek, suçlu da ancak zarar vermez bir hale gelince serbest bırakılacaktır. Şu görünüş şekli altında bu sistem, vaktinden evvel tahliye salâhiyetini de bahşetmek suretile, cemiyetten ihraç edici müebbed bir ceza vermeğe taallük eylemektedir. Sistemin taraftarları, bu tahliye salâhiyetinin hâkime mi, yoksa idareye mi verilmesi icap edeceği hususunu da aralarında münakaşa etmektedirler. Sarfedilen büyük gayretlere rağmen bu sistem tatbikî bakımdan hiç bir muvaffakiyete erişememiştir. Belki de hafif bir suçu çok şiddetli bir ceza ile tecziye etmek, mahkûmun serbest bırakılmasını, ıslah edilip edilmediği hususunda tatminkâr olmıyan bir delile tâbi bulundurmak, nihayet filiyatta mahkûmu halis bir keyfiliğe terkeylemek bakımlarından bu sisteme haksızlık isnadında bulunulmuştur.

Suçluları cemiyetten çıkarma mevzuunda başka vasıta ve tedbirler de vardır; bunlarda, meselâ, memleket dışına çıkarma (banissement) ve, müstemlekeye nef' (transportation) cezalarıdır.

Evvelce de söylediğimiz gibi, suçun işlendiği muhitten sürülme, tarihen çok eski olup, menşei ilk zamanlara kadar çıkar; bu ceza eski Fransada çok revaçta bir ceza idi.

Söylemek lâzımdır ki, suçluyu, çıkarıldığı memleket toprakları üzerinde zarar veremeyecek bir hale getiren bu ceza, onun, iltica eylediği memlekette, cürmî faaliyette bulunmasına cevaz vermektedir. İmdi, bugün, bütün memleketler, tenkil mevzuunda mütesanit bulduklarını anlamış olduklarına göre, suçlularını yekdiğerlerinin topraklarına atmak hakkını haiz değildirlere. Zaten her Devlet, arzu etmediklerini kabul ey-

lememek salâhiyetini kendisine tanımış bulunmaktadır; suçlular ise, istenmeyenlerin birinci safını teşkil eylemektedir,

Böyle olmakla beraber, memleket dışına çıkarılma cezası siyasi suçlar bakımından hikmeti vücudünü muhafaza etmektedir. Memleketinden çıkarılan ve hemfikir olduklarından ayrılan siyasi suçlu, çok daha az tehlikelidir; zaten yabancı Devletler kendisine memnuniyetle melce hakkı vermektedirler ve bu keyfiyet suçluların iadesi mukavlenamelerile müeyyedir.

Cemiyetten çıkarma tedbirlerinin bütün zaruretlerine en iyi cevap veren cezalar, müstemlekelerde çektirilen cezalardır. Romalılarca da malûm olan bu cezalar, bugün bütün modern milletlerce tatbik edilmektedir. Rusya bu cezayı Sibiryada çektirmekte idi; fakat Çarlığın, idari ve zabıta tedbirler bahanesile, siyasi teb'id cezasını lüzumundan fazla kullanması tenkitlere yol açmış ve bu tenkitler Garp memleketlerinde de akisler uyandıran bu çeşit cezaların, bazı muharrir ve müelliflerin gözünden düşmesini intac eylemiştir. İngiltere de bu cezayı önceleri Amerika-da, daha sonra Avustralyada çektiriyordu; Sidney şehri komodor, Arthur Philippe ve beraberinde nakleyediği mahkûmlar tarafından kurulmuştur. Müstemlekeler zenginleştikten ve kudret iktisap eyledikten sonra, İngiliz halkının süprüntülerini kabulden imtina ve bunu reddetmişlerdir; bu andan itibaren de suçluların buralara sürülmesi nihayete ermiştir.

Fransız İhtilâli, ilk nazarda bu meselenin de doğru ve pratik hal şeklini bulmuştur. Suçların üçe taksimi esasını kabul etmiş bulunan 1791 Kanunu mükerreren cinayet işlemiş olanların müstemlekelerine nefyedeceği hükmünü vazeylemiş, ve, 1811 Kanunu da müstemlekelerine nefi cezasını, terhibi ve terzili cezalar adedince tesbit etmiştir. Fakat Cumhuriyet ve İmparatorluk devirlerindeki harpler bu cezaların icra ve infazına müsaade etmemiştir; XIX uncu asrın ikinci yarısındadır ki adı geçen cezalar tatbik sahasına girmiştir. Siyasi suçlarda ölüm cezasının ilgasını müteakip, 1850 ve 1872 kanunları, mahkûmların hangi müstemlekelerine sürüleceklerini tayin ve bu cezanın rejimini tesbit etmiştir. 1854 de, umumî ceza kanununa göre hidematı şakkaya mahkûm olanların müstemlekelerine sürülecekleri kararlaştırılmış ve bunun neticesi olarak, bu cezaya mahkûm olanların konuldukları mahaller kapatılmıştır. Nihayet 1885 kanunu, suç işlemeği itiyad edinen mükrirleri daimî bir emniyet tedbirine maruz bulunduran [*] relégaton'u ihdas eylemiştir. Böylece, yaban-

[*] Evvelce, metinde tarihi zikrolunan kanununun birinci maddesine göre relégation'un gayri kabili islah ve tehlikeli mükrirlerin Fransız ana vatanından, Fransız müstemlekelerine veya himayesi altında bulunan topraklara sürgün edilmesini tazammun eden bir ceza olduğunu - not halinde - izah etmişim. *Mütercim*

cı memleketlerde cezacılar gayri kabili ıslah ve tashih suçlular meselesini halle savaştıkları ve muvaffak olamadıkları bir sırada, pozitivist mektebin en mütecasir telâkkilerine uygun olarak, cesurane bir hal şekli kabul edilmiş ve, ne suçun objektif ağırlığıyla, ne de suçlunun manevî suçluluğu ile hiç bir nisbet ve ölçü arzetmeyen cemiyetten ihraç edici bir ceza ihdas edilmiştir.

Böyle olmakla beraber, bu cezalar çok şiddetle tenkit edilmiştir. Filhakika, bu cezalar, bazı müstemlekelerimizin nüfusunu arttırmak bakımından mahkûmlardan istifade etmeği düşünenlerin umduklarına cevap vermemiştir. Ötedenberi, müstemlekelere sürülen mahkûmlarımızda hususile relégation cezasına düçar olanlar da - İngiliz müstemlekelerinde yerleştirilen mahkûmlardan çok farklı olmakla beraber - maddi ve manevî enerji, ve, iyi birer müstemleke adamı olabilmek için zarurî her türlü evsaf yoktur. Müstemlekelere sürülenler, buralarda tavattun etmeği asla düşünmemişler ve daima, zaman zaman yapılan umumî affı, binnetice anavatana avdeti beklemişlerdir. Müstemlekeye nefi cezasına maruz kalmaları veya relégation'a mahkûm olmaları itibarile Güyana veyahut Yeni Kaladonyaya gönderilenler, nadir ve münferit istisnalar dışında, toprağa bağlı ziraatçi olmamışlardır. Komünizmden mahkûm olanların, mülk sahibi kılınmaları suretile siyasi akidelerinden vazgeçeceklerine inanmak çok safça bir hayal olduğu gibi, âdi suçluların, başka topraklara sürmek suretile, namuslu birer insan haline gelebileceğini sanmaktan da vazgeçmek lâzımdır.

Bununla beraber, müstemlekelerde tenfiz olunan cezaların, Fransadan, hiç olmazsa hassaten tehlikeli suçluları uzaklaştırdığına itiraz olunamaz. Relégation cezasının tatbik ve icra olunmadığı hakkında bir kanaat mevcuttur. Bu, en sıhhatli istatistiklerin red ve cerh ettiği bir hatâyı fiilidir. Kırk seneden eksik bir zamandır, yirmi bin mükerrir Maroniye gönderilmiş, hıdematı şakka cezasının tenfiz edildiği mahallerden tahliye edilenlerin - kendileri müstemlekelerde ikamete icbar edilmek suretile - namuslu halkı tethiş etmelerine nihayet verilmiştir. Böylece, şu azim ve korkunç suçlu ordusu anavatanda cürmî faaliyet icra edebilmek imkânsızlığı içine konulmuştu. Müstemlekeye nefi ve relégation cezalarına mahkûm olanları, geniş müstemleke imparatorluğumuzda Nafia işlerinde kullanmak belki de imkânsız değildi; fakat bu noktada, şu mahkûmların, gayri meskûn olan Maronide hiç bir tehlike arzetmediklerini göz önünde bulundurmak lâzımgelir. Haklarında cemiyetten ihraç edici şu tedbirler alınmamış olsaydı bunların Fransada işliyecekleri cinayet ve cünhaların haddi hesabı olmayacak, bunun gibi, adı geçen tedbirlere tevessülden vazgeçilse idi âmmenin huzur ve emniyetinin ne kadar ağır bir tehlike içinde bulunduğu hissonacaktı.

Zaten, şunu itiraf etmek lâzımdır ki, infaz ilmi, bütün nazariyelerinin kat'î ve nihai olarak kabul edilebilmesi bakımından henüz çok yenidir. Hattâ zamanımızda, muhalif istikamette bir cereyan bu ilmin meydana getirdiği eserin bir kısmını silip süpürmek tehlikesi arzeder görünmektedir. Filhakika infaz ilmi, ifrat ve mübalâğaya düşmüş olmakla ve hissiyata kapılmakla, namuslu insanların gıptasını celbedecek lüks hapis-haneler inşasını intaç etmekle ve böylece tenkile zaaf ve gevşeklik iras eyleyip onu asıl gayesinden uzaklaştırmış olmakla itham edilmektedir.

Söylmek lâzımdır ki bu itirazların bazıları her türlü esastan arî değildir. İslahî mektep mensuplarından bazıları, suçlunun ıslahı keyfiyetini cezanın belli başlı, hattâ biricik gayesi olarak telâkki etmişler, ve böylece, onun, her şeyden önce korkutucu ve ibret verici olması lâzım geldiğini nazarı itibare almamışlardır. Şayet ceza, sırf suçlunun ıslah ve tashihini gaye edinmiş olsay idi, tekrar suç işlemek ihtimali olmıyan suçluları hiç cezalandırmamak lâzım gelirdi; jürinin skandal tevlit eden bazı beraet kararları ve asliye ceza mahkemelerinin Bérenger kanununu suiistimal etmesinin sebebini bu kanaatte aramak lâzımdır. Müstemlekeye nefi cezasının gayesinin adam öldürme faillerini zararsız müstemleke sakinleri haline getirmek olduğu zannedildiği içindir ki bir zamanlar hıdematı şakka cezalarının müessiriyeti ihlâl edilmiş, başka bir ifade ile tatbikatında gevşeklik gösterilmiştir. Bazıları, suçluları nedamete sevkedebilmek için hâkimlerin müsamahakâr ve cezaların mülâyim olması lâzım geldiğine inanmışlardır. Her türlü terakkinin, cezaların daima yumuşatılmasına bağlı bulunduğuna kani olan bazıları da tehlikeli bir yola sapmışlardır. Nihayet «iyilik yapmak» gibi cemiyet duygu ve hevesinden mülhem bazı çocukça ve boş telâkkiler de mevcuttur. İctimai menfaatin, daha fazla salâbet ve metanet icap ettirdiği hususunda ittifak olunmaktadır.

Böyle olmakla beraber, bütün bunlar, körü körüne bir aksülâmel tevlit etmeğe ve yapılan terakkileri terke sebep teşkil edemez. Cemiyetin huzur ve sükûnunu temin sadedinde memleketimize Knout'u [*] ithalde zaruret yoktur. İnfaz ilminin tahakkuk ettirdiği ıslahat tekemmül ettirilebilir ve ettirilmek lâzımdır; fakat bu, hiç bir zaman onun umumî prensiplerinin, daha yerinde bir tâbirle, nazariye ve telâkkilerinin esasının tamamile ortadan kalkması demek değildir. İnfaz ilmi, ceza, bir ihtiras, hiddet, haşin bir intikam hareketi değil, bir hak ve adalet eseridir derken hakikati öğretmiş bulunmaktadır. Bunun gibi o, cezaların infaz ve icrasında vahşeti kaldırmakla, suçlulara lüzumsuz ızdırıp vermekten iç-

[*] Knout'un, Rusyada kırbaç cezasını ifade eden bir tâbir olduğuna evvelce işaret etmiştim.

tinap edip, onları ıslah etmeği istemek, o zamana kadar acıklı bir halde bulunan hapishanelere insaniliği ithal eylemekle, samimi nedametile müstahak olanları affetmek ve memnu haklarını iade eylemek fikrini tenvire arz etmekle, bir kelime ile, en çok sukut etmiş bir suçlu muvacehesinde bile, beşerî haysiyete saygı göstermekle, hakikî bir tekâmül ve terakki yolunda yürümüştür. Bu akılâne, müdebbir, âlicenap düşünceler, istikbalde, doğruluklarile olduğu kadar, rasyonel kıymetlerle de kendilerini kabul ettirecekler ve insan şuur ve vicdanı, ancak barbarlığa düşmek bahasına bunlardan vazgeçebilecektir.

Buraya kadar, modern ceza hukukunu karakterize eden belli başlı iki vasfı, iki hattı izah ettik, ve, bu hukukun, bir taraftan eski zamanların keyfiliği yerine kanunilik prensipi ikame etmek, diğer taraftan, sosyal tenkilin takip etmesi zarurî muhtelif gayelerin rasyonel ve şuurlu bir ceza sistemini organize eylemek suretile, tahakkuk ettirdiği ıslahatı gösterdik. Söyliyelim ki geçen asırda vukua gelen tekâmül bundan ibaret değildir. Aynı asırda, yine aynı esaslı fikirlerden mülhem olmak suretile, muasır cemiyetlerin daha iyi ve daha yüksek bir adalet idealine doğru yürüyüşnü gösteren yeni nazariyeler vücude getirilmiştir. Biz bunlardan - hem pratik ehemmiyetin büyük olması, hem de Fransanın iştirak hissesinin fazla bulunması sebebiyle - ancak iki misal zikretmek istiyoruz: Çocuk suçluluğuna müteallik mevzuat, siyasi ve adî suç tefriki. Evvelâ çocuk suçluluğuna müteallik mevzuatı, daha sonra âdî ve siyasi suç tefrikini tetkik edelim.

1791 ve 1811 ceza kanunları cezaya ehliyet yaşı olarak on altı yaşı tesbit etmişlerdi. Bu yaşı doldurmamış olanlar muvacehesinde hâkim, çocuğun temyiz kudretile hareket edip etmediğini araştırmak mecburiyetinde idi. Eğer çocuğun temyiz kudretile hareket ettiği sabit olursa, kendisine ceza verilir ve fakat bu ceza yaş dolayısıyla tenzil edilirdi; temyiz kudretinin ademi mevcudiyeti sabit olursa, çocuk beraet ettirilerek ya ailesine iade olunur veyahut en geç yirmi yaşına kadar alıkonabilmek kayıt ve şartile bir ıslah ve terbiye evine gönderilirdi.

Adı geçen kanunları vazedenlerin düşüncesine göre, çocuğun, yerleştirileceği müesseselerde ıslah edici bir terbiye alması lâzım gelmekte idi. Ancak, bunların mahiyeti ve bu müesseselerde carî rejim ne olacaktı? İmparatorluk kanununun terminolojisinde, ıslah evi, içinde, büyük mahkûmların hapis cezalarını çekecekleri hapishanelere, küçük hükümlülerin hapsolunacakları mahallere ve nihayet temyiz kudretinin ademi mevcudiyeti dolayısıyla beraet ettirilmiş küçüklerin terbiye ve ıslah olunacakları yerlere ıtlak olunmakta idi. Filyatta çocukların konulacağı mahsus bir müessese yoktu ve hapishaneler idaresi bu nevi mahsus müessese ih-

dasını da asla düşünmemişti. Bu itibarla küçükler, takriben daima büyük suçlularla bir arada olmak üzere, eyaletler idaresindeki hapisanelere, hattâ merkezden idare olunan hapisanelere konulurdu.

Durum muvacehesinde ilk çare ferdi bir teşebbüs tarafından bulundu. Umumî hapisanelerde büyük suçlularla bir arada bulunan çocukların şu vaziyeti karşısında harekete gelen M. de Metz, kendisini tamamiyle bunların kalkınması işine hasreylemek düşüncesile Paris İstinaf Mahkemesi âzalığından ayrıldı. Teşebbüsün azametini anlıyan ileri ve açık zihniyetli bir nazır, ona, kanunu da ihlâl bahasına, ıslaha salih görünen muayyen adedde küçük hükümlü tevdiine razı oldu. M. de Metz, 1837 de merkez ceza evlerinden birinde yaptığı taharriyat sonunda, peyderpey Mettray'ye götürdüğü küçük suçlulardan mürekkep bir grupun başında ilk infaz kolonisini tesis ediyordu. Bu müessesenin şöhreti bütün dünyaya yayıldı ve her tarafta taklit edildi; mübalâğaya düşmeksizin denebilir ki, suçlu çocuğa müteallik bütün ıslahat ve yenilikler bundan neşet eyledi.

Mettray'daki müessesenin ihdasından ancak on altı sene sonradır ki, bu terbiye ve ıslah evlerinin kanunî statülerinin yapılması düşünülmüş ve böyle bir kanun da yapılmıştır. Adı geçen kanun yetmiş küsur senedir, hiç bir tadilâta uğramaksızın el'an meriyette bulunmaktadır. Yine bu kanun, pek yerinde olarak resmî koloniler yanında, hususî kolonilere de yer vermekte idi; bunun sebebi, iki nevi koloni arasındaki ahenkli rekabetten istifadeler temin edileceği düşüncesine menuttu. Aynı kanun serkeşler için mahsus müesseseler ihdas etmekte, nihayet mütecasir bir hareketle, terbiye ve ıslah olunmuş görünen çocukların meşrutan tahliyelerine, koloni dışında bir işe yerleştirilmesine cevaz vermekte ve serbest hayatta nezaret edilmelerini organize eylemektedir. Bu ıslah ve terbiye evlerinin müthiş birer fesat yuvası olduğu kanaati vardır. Bir çok fena romanlar, müstekreh komediler, sahibi salâhiyet ağızlarından çıkan kötü sözler, bu evlerin eşîğinden aşan bütün çocuklara kat'î bir surette kaybolmuş nazarile bakılmak lâzım geldiği kanaatinin yayılmasına iştirak etmiş bulunmaktadır. Şüphe yoktur ki 1850 kanunu her türlü hatâdan âri bir kanun değildir. Tecrübe, bu kanunun bütün küçüklerle seviyyen, sırf ziraate müteallik meslekî terbiye vermek mecburiyetini vazederken hatâlı hareket ettiğini göstermiştir; resmî koloniler rejiminde bazı ıslahat temenni olunabilir. Bütün hususî koloniler M. de Metz'de bulunan vakfı nefis mutlak fikri ile sevk ve idare edilmemişlerdir. Hattâ, itiraf etmek lâzımdır ki bu müesseseler, içinde yetiştirilenlerin hepsini terbiye ve ıslah edememektedir; şu müesseselerin, hususile günümüzde, takayyüd, ihtimam, terbiye bakımlarından hiç kimsenin tekeffül etmek istemediği en kötü kimseleri kabul ettiği düşünülürse, bunların ıslah ve terbiye mev-

zuunda mutlak bir muvaffakiyete erişememelerinin sebepleri daha iyi anlaşılır. Bu itibarla bu kolonilere çok mübalâğalı bir şekilde yapılan hücumlara karşı koymak hakşinaslığın icaplarındanadır. En kanaatbahş delillerin de teyid ettiği veçhile, adı geçen müesseselerin pek çok çocuğu kurtardığı, ve bunları birer asker - ki bunu harpte bilfiil ispat etmişlerdir - ve namuslu birer insan yaptığı muhakkaktır.

İnfaz kolonilerinin ifa eylediği hizmetleri kabul etmekle beraber, ailevi terbiyenin çok daha tercihe şayan olduğunu kabulde güçlüğe tesadüf olunmamak lâzımdır. Kanun bu noktayı çok iyi anlamış olmalı ki, temyiz kudretinin ademi mevcudiyetinden dolayı beraet ettirilmiş olan çocuğu ebeveynine iadeyi tecviz eylemiştir. Yalnız, ailenin ahlâkî ve manevî bakımından kâfi derecede teminat arzemediği ahvalde çocuğun bir ıslah ve terbiye evine konulması zarureti kendisini kabul ettirmektedir. Her ne kadar hususî şahıslar tarafından gösterilen merhamet ve hayırkârlık hisleri, bazı küçükleri tekeffül etmeğe, terbiyelerile takayyüd eylemeğe, onları yatılı mahsus müesseselere veyahut, içinde hakikî bir ailevi şefkat ve ihtimam bulacakları namuslu insanlar yanına koymağa, elhasıl bu nevi çocuklar üzerinde dikkatli ve aşikâr bir nezaret icra eylemeğe amade bulunuyor idi ise de, kanunun metni ile bağlı olan mahkemeler çocukları merhamet hisleriyle ve hayırkâr duygularla mücehhez hususî şahıslara tevdiiden imtina mecburiyetinde kalmakta idiler. Bu durum karşısında bir ıslah zarureti umumen kabul edilmekte idi; fakat bunun tahakkuku için XIX uncu asrın sonuna kadar beklemek iktiza etti. M. Bérenger'nin teklif ve kabul ettirdiği bir tadil ve ıslah lâyihası neticesinde, çocukların şahsına karşı işlenen cürümlere müteallik bir kanuna, hâkime, çocuğu, ya hayırkâr bir insana, ya bir himaye cemiyetine, hattâ resmî sosyal yardım müesseselerine tevdi edebilmek salâhiyetini veren bir hüküm konuldu.

Ahlâkî ve manevî bakımdan tehlikede bulunan çocukları kurtarmak sadedinde bunları kara veya deniz ordularından birine ithal edip, burarlarda vazifelendirmek aileler tarafından bile daima kullanılan vasıta ve çarelerden biri idi. Böylece ordu, çocukları meş'um ülfet ve münasebetlerin tesirinden ve kötü heveslerden uzak bulundurmak, onları salim ve ciddi disiplin kaidelerine tâbi tutmak suretile bir çok suçlu çocuklara namusluluk, doğruluk yoluna avdet imkânını verdi. Bu nevi angajmanlara vesatet ve bunları teshil eden cemiyetin reisi M. Voisin, on altı yaşından fazla genç suçluların mahkûmiyeti cihetine gidilmek suretile yapmakta olduğu işin sekteye uğratıldığını görmüştü. İşte bu sebepten dolayıdır ki 1907 tarihli bir kanun cezaya ehliyet yaşını on sekize çıkarmıştır; ancak, aynı kanun on altı ilâ on sekiz yaşında olup da temyiz kudretile müceh-

hez bulunanların yaş mazeret sebebinden istifade edemeyeceklerini de ayrıca tasrih etmiştir.

Bu noktaya kadar mevzuatımız sırf Fransız dehası neticesi ve yabancı hiç bir tesir altında kalmaksızın tekemmül etmiş ve yüksek bir terakki derecesine ulaşmış bulunmakta idi. Bu mevzuata ciddi bir surette ancak bir noktada itiraz ediliyordu ki bu da, terbiyevî bir tedbir emrini muhtevi karar ve hükmün nihai ve geri alınmaz karar ve hükümlerden oluşu idi. Temyiz Mahkemesi bu yolda içtihat eylemişti. Binaenaleyh, yerine göre ailesine iade veya himaye cemiyetine tevdi olunan bir çocuk hattı hareketi bakımından memnuniyeti mucip olmıyan ve vahim bir durum arzetsen, keyfiyetten haberdar olunan hâkim evvelce vermiş olduğu hükmü tadil veya ıslah edememekte, daha yerinde bir tâbirle, böyle bir çocuk hakkında yeni bir karar alamamakta idi. Daha müessir bir tedbir hakkında hüküm vermenin mümkün olabilmesi için küçüğün yeni bir suç işlemesi iktiza ediyordu. Fakat tatbikat bu güçlüğü bertaraf ve izale çarelerini bulmuştu bile. Bunlardan en iyisi, çocuğu bir infaz kolonisine göndermeğe taallük edeni idi; adı geçen yere gönderilen çocuğu idare bazan müesseseye ithal dahi etmeden tahliye ve kendisini bir himaye cemiyetine, hattâ bazı ahvalde ailesine bile tevdi eylemekte idi. İşte şu noktada sevinilecek bir ıslahatın nişanesi mevcuttu; kendisine bahşolunan âtıfetin geri alınması tehdidi altında bulunan ve nezaret edilmekte olduğunu hisseyleyen küçüğün, iyi bir hattı hareket takip etmesi için kuvvetli sebepler vardı. Hatâlı hareketin akabinde müeyyide hazırды.

Memleketimizde doğmuş ve örf ve âdetlerimize uygun şu sistemi tanzim ve tekemmül ettirmeğe bağlanmak iktiza ederken, Amerika mevzuatından ilham almak yolu tercihe şayan görüldü.

Birleşik Amerika Devletlerinde kanunlar muayyen bir yaş tesbit etmekte, bu yaşı idrak etmemiş çocukları gayri mesul addeyliyerek işledikleri fiillerden dolayı hiç bir cezaî takibata tâbi bulundurmamakta idiler. Bunun neticesi olarak, büyük şehirlerin, bu bakımdan her türlü kuvvet ve kudretten âri zabıtası, mutlak cezaî muafiyete sahip hakiki bir küçük suçlu, serseri, dilenci, hırsız ordusu karşısında bulunmakta idi. Bunları şu veya bu terbiyevî tedbire tâbi kılabilmek de mümkün değildi. Bu itibarla teşriî bir ıslahat yapmanın zarurî olduğuna kanaat getirilerek, bu ıslahat Amerikan müesseselerine hâs dehaya uygun bir şekilde ve şöyle yapıldı: Evvelâ, kendisine geniş salâhiyetler tefviz olunan mahsus bir hâkim iş başına getirildi; saniyen - bir vatandaşa veya zabıta teşkilâtından birisine, suç işlemiş çocuğu nezaret altında bulundurarak hattı hareketinden hâkimi haberdar etmesi vazifesi tahmil edilmek suretile - bir tecrübe devresinin sonuna kadar hükmün teciline taallük eyleyen es-

ki sistemden faydalanıldı. İşte şu müessese, canlı bir propaganda neticesinde, Amerikadan Avrupaya geçince, burada moda haline geldi ve bütün memleketler çocuk mahkemelerine müteallik kanunlar ısdar eylediler.

Bizde 1912 tarihli kanun bu teşrii faaliyetten neşet etmiştir. Bu kanun, bizde ötedenberi tahakkuk etmiş bulunan ıslahatı muhafaza etmekle beraber, başkaca yenilikler de ihtiva etmekte bulunmuştur. Adı geçen kanun her şeyden evvel, on üç yaşı, mutlak bir kanunî mesuliyetsizlik yaşı olarak tesbit etmiştir; bunun gibi aynı kanun hâkime, çocuğun yetişmiş olduğu muhitin ahlâkiliğini araştırmak mecburiyetini tahmil eyleyen bir muhakeme usulü tayin etmiş, duruşmanın aleniliği prensipini ortadan kaldırmış, hâkime, emretmiş olduğu terbiyevî tedbirleri ıslah ve tadil salâhiyetini bahşetmiş, nihayet mevzuatımıza, Anglo-Saksonların nezaret altında serbesti müessesesini ithal eylemiştir. Söyliyelim ki bu yeniliklerden bazıları tenkit edilmiştir, ve, hakikatte bu tenkitler mahal-line masruf görünmektedir. Yeter derecede tetkik edilmemiş olması dolayısıyla mühim boşluklar ve tatbikatın zaruretleriyle telifi mümkün olmayan hükümler ihtiva eden kanunun metni, yeniden gözden geçirilmesini intaç etmiştir.

Her ne hal ise, suçlu çocuk meselesi zamanımızın en ıztırapaver meselelerinden biri olarak kalmaktadır. En sıhhatli istatistikler gibi, en basit ve kolay müşahedeler, bir taraftan çocuk suçluluğunun, endişe verici nisbetler içinde tezayüd ettiğini, diğer taraftan vasatî suçluluk yaşının seri bir münhanî halinde indiğini göstermektedir. Çocuk suçluluğunun artması gibi bir durumun vehameti üzerinde ısrar etmek lüzumsuzdur: Yarının tehlikeli suçluluğu, ifadesini çocuk suçluluğunda bulur. Bu nokta bütün dünyaca anlaşılmıştır, ve her tarafta, moralist olsun, filantrop, sosyoloğ, cezacı veya kanun vazı olsun, herkes bu çok büyük sosyal tehlikeye çare aramaktadır. Bütün şu saydıklarımızın sayısız çalışmalarından, müteaddit gayretlerinden, doğrudan doğruya muasır ceza hukuku hareketine bağlanan ve bu hukukun temayülleri karakterize eyliyen bazı umumî fikirler neşet etmiştir.

Her şeyden önce, sosyetenin menfaati gibi vazifesinin de çocuğu cezalandırmak değil, ıslah etmek olduğu anlaşılmıştır. Cemiyet için takip etmesi muktazi yegâne gaye ıslah olmalıdır; çocuk terbiye edilmeğe salih olduğuna göre, bu gayeye ulaşmak daima ümid edilebilir. Eski ve yeni bütün devirlerin tecrübesi, bunun gibi modern ilim, manevî ve ahlâkî hayatın teşekkülünde içtimaî muhitin, irsiyetten çok daha fazla rolü olduğunu göstermiştir. Temiz bir muhit içinde, çocuğun uyabileceği ve taklit kanununun da kendisini intibaka icbar edeceği misaller vermek suretile

terbiye, bir taraftan ihtirasları gemleyerek ve iyi itiyatları benimseterek, diğer taraftan iradeye, istenilen şekli verebilecek bir hale getirip onu müspet istikametlere sevkdecek bir disipline tâbi kılarak, insan üzerinde kat'î bir tesir icra eder. İşte bundan dolayıdır ki ızdırap vermek suretile korkutucu bir vasfı haiz bulunan cezanın çocuğa uygun olamayacağı herkesçe kabul edilmiştir. Çocuğu yetiştirmek ve kendisine ahlâkî ve manevî bir terbiye vermek lâzımdır, çünkü bu vasıta ve çare muvaffakiyet bakımından ciddi ve hakiki bir değer arz etmektedir. Ancak, terbiye edebilmenin de zamana vabeste olduğu söylenmek iktiza eder; bir kaç gün içinde veya bir kaç ayda karakter değiştirip, nümune olabilecek bir ruh yapıp yoğurmak mümkün değildir. Şu halde, bu faydacı gaye takip edilirken, genç suçlunun mesuliyet derecesi, temyiz kudretinin az veya çok inkişaf etmiş olup olmadığı, bunun gibi, işlemiş olduğu suçun ağırlığı nazarı itibare alınmayacaktır. Çocuğun hem menfaati bakımından, hem de kendisini tehdit eden manevî tehlikeden kurtarmak için hakkında alınmış tedbirleri, terbiye etme işi nihayete erince ortadan kaldırılacaktır.

Ceza hukukunu başka bir bakımdan tavsife medar olan siyasi suçlar nazariyesine bir kaç kelime ile olsun temas etmeden geçerseniz, adı geçen hukukun izah edegeldiğimiz aktüel durumunu çok noksan bırakmış oluruz.

Siyasi suçların âdi suçlardan tefrik edilmesi fikri yenidir. Uzun bir zamandanberi siyasi suçlar, en şiddetli cezalarla tecziyesi muktazi suçlardan addolunmuştur. Adı geçen suçların sebebiyet verdiği kötülük nazarı itibara alınır; bu telâkki yanlış ta değildir. Bir memleketin belli başlı kanunlarını devirmek ve ortadan kaldırmak isteyen, isyan hareketlerinde bulunan ve dahili harpleri körükleyen, bütün iktisadi münasebetleri teşviş eden, Devlet maliyesini ve hususî servetleri iflâsa sürükleyen kimse, müşterek hukukun en azılı suçlularından çok daha derin bir surette sosyal bir karışıklığa sebebiyet vermektedir. Zaten bir Hükûmetin, kendisini devirmek tesavvurunda bulunanları çok ağır bir suç işlemiş saymasına hayret etmeğe mahal var mıdır? Eski hukukumuzda, Kralın şahsına karşı işlenen suçlar çok şiddetle tecziye edilmekte idi; İhtilâl de aynı ananeye tebaan bu mevzuda hiç bir değişiklik yapmamıştır. Fransadan hicret etmiş olup, yabancı kralları Fransa ile harp etmeğe teşvik eden Mareşal Condé'nin askerleri, bunların Fransa dahilinde bulunduğu farzolunan şerikleri, kanunun en şerir suçlular için ihtiva etmekte olduğu cezalara müstahak kimseler olarak telâkki olunmuştur. Restauration devrinde de Hükûmeti devirmek için gizli cemiyet kuran hürriyetçilerle Bonapart taraftarlarına da aynı cezalar tatbik edilmiştir.

Devletin emniyet ve selâmetini tehdit eden bu suçlular muvacehesinde ölüm cezası en müstakim vicdanlara bile meşru görünmüştür. Şu eski hukukî telâkkiler nazarı itibare alınmadığı takdirde bu itişaş devirlerinin tarihini vuzuhla anlamak mümkün olmaz.

İlk defa Guizot, biri 1821 de, «Hükümeti devirmek için gizli cemiyet kuranlar ve siyasi adalet», diğeri 1822 de «siyasi suçlarda ölüm cezası» başlıklarile intişar edip derin akisler uyandıran iki broşüründe, siyasi suçlularla âdi adam öldürme faillerini ve hırsızları karıştırmamak zaruretini iddia etti; zaman da buna müsaitti. Mevcut partilerden her biri, birbiri ardınca galebe çalmakta veya mağlûp olmakta idi. Kralcılar, Jacobin partisine mensup olanlar, Bonapartçılar karşılıklı olarak darağacına gönderiliyordu. Terreur, bu devirde yaşayanların hepsinin hafızasında kanlı hatıralarını hâkketmiş ve Restauration'un ilk yıllarındaki mütevali katil hâdiseleri bir çok namuslu vatandaşların nefretini mucip olmuştur. Guizot taze tecrübelerle müsteniden, siyasi suçun şu veya bu şekilde şarta muallâk bir vasfı haiz bulunduğunu ve gasıbın, silâhların bahtı ve ihtilâlin taliine göre, hesap sorabilecek bir duruma geçebileceği gibi, hesap verecek bir vaziyete de düşeceğini göstermiştir. O, siyasi suçlulara tatbik edilen gayri kabili telâfi cezaların tehlikesini belirtmiştir; bu cezaların Devlet emniyetini teminden uzak olduğunu, bilâkis, oç almağa yol açması ve, ileride birer kahraman telâkki edilecek mağdurlar yaratması bakımından tehlikeli bulunduğunu ve iyi bir siyaset tarzı olmadığını ispat etmiştir. Nihayet Guizot, âmnenin iyiliğini istemek ve vatanını sevmek gibi siyasi suçluların ilham kaynağı olan veyahut hiç olmazsa böyle görünen ve bunları hırs ve tama ile cinayet işleyenlerle karıştırmaya mahal vermeyen muteber saikler üzerinde durmuştur. Bununla beraber, Guizot, siyasi suçlar için ölüm cezasının hukuken kaldırılmasını talep etmemiştir. O, sadece kralın af salâhiyetini kullanmasını ve Hükümeti devirmek için gizli cemiyet kuranların işledikleri cürümlerin kefareti için cellâdın baltası altına gönderilmemelerini tavsiye etmiştir.

1830 liberalleri iktidare geçince, vaktile muhalefette iken yaptıkları vaadleri tutmuşlardır. Temmuz İhtilâlinin akabinde cünhaya müteallik siyasi suçlar jüriye havale edilmiştir. Bundan başka Hükümet, Meclis kürsüsünde Fransanın siyasi suçlardan dolayı hiç bir gûna iadeyi kabul etmeyeceğini ve başka memleketlere iltica etmiş siyasi suçluların da iadesi talebinde bulunmayacağını resmen beyan etmiştir; Fransız Ceza Kanununun 1832 deki tadilatında da, kanuna, siyasi suçlara mahsus cezalar listesi ithal edilmiştir. Diğer taraftan Pair'ler Meclisi, kanunun ölüm cezasile tecziye etmiş olduğu fiilleri işlemiş bulunan X uncu Charles'in

nazırlarını müebbed hapse mahkûm etmiş, Kral Louis-Philippe de, Guizot'nun telâkkilerine uygun bir surette, kendi zamanında, ölüm cezasına mahkûm edilmiş âsilerle, hükûmeti devirmek için gizli cemiyet kurmuş olanların bu cezalarını tahvil eylemiştir. Ölüm cezasının kaldırılması işte böylece fiilen tahakkuk ettikten sonra, keyfiyet, 1848 Anayasasile hukukî şeklini almıştır. Bu devirden itibaren bir çok kanunlar, bu nazariyenin, meselâ relégation ve tecil mevzularında yeni yeni tatbik şekillerini verdiler. Siyasî suçlara müteallik bu nazariye âmme şuur ve vicdanına gittikçe daha fazla nüfuz ederek, bugün umumiyetle herkes tarafından kabul edilen nazariyelerden biri halini aldı.

Söyliyelim ki, siyasî şahıslar tarafından tesis edilmiş olan bu nazariye hukukî bir kat'iyet arzotmemekte idi. Nazariyeyi kuranlar, siyasî suçtu tarif etmeği unutmuşlardı! Bundan dolaydır ki tatbikatta ağır güçlüklerle karşılaşıldı. Evvelâ - bugün de bazıları tarafından müdafaa edildiği veçhile - siyasî bir gaye içinde işlenen ve siyasî bir saikten mülhem olan her suçtu siyasî addetmek lâzım geleceği zannolundu. Fakat jürisprüdans, ıslahat vaznı kanununun maksadını aşmış olan bu tefsir tarzını reddetti ve siyasî suçlar idadına ancak mevzuları bakımından siyasî olanları ve meselâ komployu ve Devletin emniyetine karşı tecavüzü ithal eyledi. Bunun neticesi olarak ölüm cezasının, General Bréa'nın katillerine kabili tatbik olacağı beyan edildi; yine bu sebepten dolayı, 1871 de, âsiler ordusuna katılanlarla, Commune Hükûmetinde vazife alanların siyasî suçlu telâkki edilmelerine bedel, kundakçılarla rehineleri katleyleyenler âdi suçlu addolundu. Burjuva cemiyetini imha etmek iddiası altında öldüren ve çalan anarşistlerin siyasî suçlu addedilmeleri keyfiyeti evleviyyetle reddedildi. Temyiz Mahkemesi, 1914 harbi boyunca Devletin harici emniyetine vaki tecavüzleri, umumî ceza kanununun tatbik olunduğu ahvalde, kal'a bentlik cezasile; harp halinin askerî ceza kanununu sivillere dahi kabili tatbik kılması hallerinde ölüm cezasile tecziye olunacağı içtihadında bulundu. İlâve edelim ki, bu mevzuda milletlerarası jürisprüdansın daha az meşkûk olduğu söylenemez. Hayli münakaşalardan sonra bugün, suçluların iadesi muahedeleri, Devlet Reisini katledenlerin iadesine cevaz vermektedir; bundan dolaydır ki İngiliz hâkimleri anarşistlerin müşterek hukuka tâbi suçlular olduğuna hükmetmişlerdir; fakat 1871 den sonra, yabancı memleketler, Harp Divanlarımızın ölüm cezasile tecziye etmekte olduğu cürümleri işlemiş olan âsileri bize teslim ve iadeyi reddeylemişlerdir.

Bu kat'iyetsizlikler ve tezatlar da gösteriyor ki siyasî suçlar nazariyesi henüz teessüs ve teşekkül yolundadır. Hattâ bugün bu nazariye yabancı memleketler mevzuatına pek az veyahut da hiç girmemiş bulun-

maktadır. Zaten nazariye, ölüm cezasının mutlak bir surette ilga edilmiş olduğu memleketlerde, pratik faydasının bir kısmını kaybetmektedir. Bu nazariyeye, sosyal mücadelelerle çalkanan yeni cemiyetlerde nasıl bir yer verileceğini görmeğe ve tayin etmeğe çalışmak indi olur. Bununla beraber, siyasi suçluyu âdi suçludan tefrik etmek, biri ve diğeri için ayrı ayrı cezalar tayin eylemek, Devletin dahili emniyetine vaki tecavüzlerde ölüm cezasını kaldırmak suretile, Fransanın, gurur duymakta haklı ve, terakki ve tekâmülün sebebi ile tenakuza düşülmeksizin terki mümkün olmıyan muvaffak bir ıslahat yapmış olduğu kabul edilebilir. Hattâ siyasi suçlar nazariyesi, bütün cinayetler ve bütün cünhalar için bir muvazı cezalar sistemi tesis edecek daha umumî bir nazariyenin belki de ilk bir taslağıdır.

E. GARÇON

Tercüme eden : NACİ ŞENSOY

B İ B L İ Y O G R A F Y A

İhtilâle müteallik hukuk için: *Archives parlementaires*, hususile bunun, 1791 Ceza Kanununun hazırlanmasına müteallik kısmı. — Henry Remy, *Les principes généraux du code pénal de 1791*. — Julliot de La Morandières, *De la règle nulla poena sine lege*.

Ceza Hukuku Felsefesi için: Franck, *Philosophie du droit pénal*. — Tissot, *Le droit pénal*. — Saleilles, *L'individualisation de la peine*.

1811 Ceza Kanunu için: Loce, *Les travaux préparatoires du code pénal*. — *Moniteur et Journal Officiel*, de Ceza Kanununun tamamlayıcı kanunların hazırlanmasına müteallik çalışmalar. Bu çalışmaların hulâsalarını muhtevî Sirey ve Dalloz rököyleri. Ceza Kanunu Şarihleri ve bunlardan bilhassa, Blanche, Chauveau et Hélie, Garraud, Trébutien Ortolan, Molinier et Vidal, Laborde, Degeois, Roux'nun «traités» leri. — Bizim code pénal annoté'miz.

İnfaz ilmi için: *La Revue pénitentiaire* (Bulletin de la Société des Prisons). — D'Haussonville, *Les Etablissements Pénitentiaires en France et dans les colonies*. — Cuche, *Traité de science et de législation pénitentiaires*. — Bundan başka, *Science pénitentiaire*'e müteallik mücmel bir bibliographie, bizim code pénal annoté'mizin I inci cildinin 38 inci sahifesinde mevcut olduğu gibi, siyasi suçlara müteallik mücmel bir bibliografyada aynı cildin 11 inci sahifesinde bulunacaktır.